

DKP'S ANDEN STORE SPLITTELSE 1985-1990

Af Frida Julie Jessen og Lasse Kønig

DKP's ordinære 30. kongres i påsken 1990 blev et vendepunkt i historien om de danske kommunister, da en årelang konflikt mellem partiets medlemmer kulminerede. Konflikten havde rod i kommunisternes ideologiske fundament, og den ville forandre DKP for altid.

“Efter at have fået en orientering om kongressens “resultater”, må jeg desværre konstatere at partiet arbejder sig mere og mere væk fra at være arbejderklassens revolutionære parti. Det parti jeg meldte mig ind i året 74, eksistere ikke mere efter min vurdering.”¹

Citatet stammer fra et udmeldelsesbrev, som blev sendt efter Danmarks Kommunistiske Partis ekstraordinære 29. kongres i januar 1990. Her havde den reformvenlige del af partiet vundet mere indflydelse, og det fik flere af de ortodokse kommunister til at sende deres partibøger retur. Forud for kongressen havde to dominerende grupperinger i DKP taget form. Fornyrerne og de konservative havde haft mange uoverensstemmelser på baggrund af deres forskellige ideologiske ståsteder, og udfaldet af den ekstraordinære 29. kongres tilspidsede kun den konfliktfulde situation i kommunistpartiet. Den interne konflikt i DKP kulminerede dog først for alvor i forbindelse med den ordinære 30. kongres, hvor grupperingernes endelige opgør fandt sted. Her vandt fornyerfløjen endnu mere indflydelse ved kongressens afstemninger, og DKP's anden store splittelse blev en realitet,

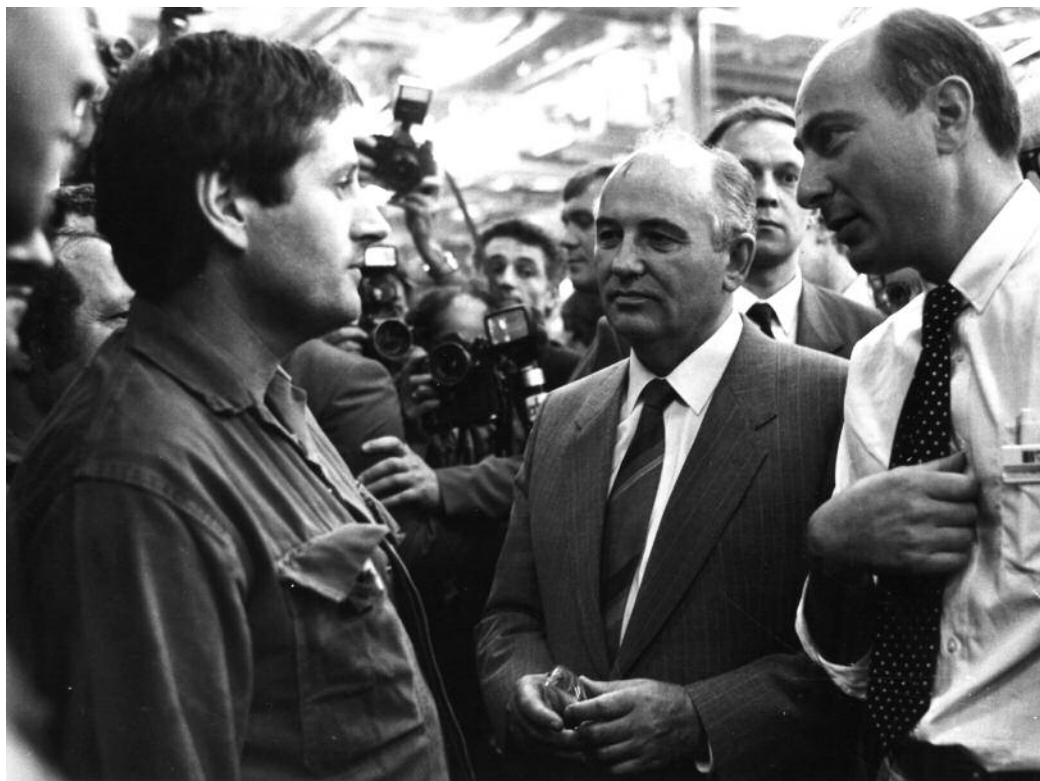
fordi partiets konservative medlemmer nægtede at indordne sig og acceptere fornyernes politiske kurs. Denne del af de danske kommunisters historie kalder vi DKP's anden store splittelse, fordi vi anser eksklusionen af Aksel Larsen i 1958 som et udtryk for partiets første store splittelse. Dengang affødte Khrusjtjovs hemmelige tale og Sovjetunionens håndtering af opstanden i Ungarn i 1956 en fløjkrig i DKP.² Det er vores hypotese, at Sovjetunionens politik også fik betydning for DKP's konflikt i slutningen af 1980'erne, da de danske kommunisters ideologiske forbindelse til Sovjetunionen altid har været væsentlig. Derfor betragter vi i vid udstrækning DKP's konflikt i slutningen af 1980'erne som influeret af de store forandringer, som moderlandet gennemgik under Gorbatjovs ledelse.

Baggrund for analysen

Denne artikel er baseret på vores specialeafhandling, hvor vi rejste det følgende spørgsmål, som også er styrende for denne artikel:

*Hvordan forandrede DKP's syn på Gorbatjov og hans forestillinger om socialistisk ideologi sig fra 1985-1990, og på hvilken måde drev det splittelsen af DKP fremad?*³

I undersøgelsen anvendte vi hovedsageligt artikler fra partiavisen *Land og Folk* samt materiale fra DKP's eget arkiv. Kilderne fra DKP's arkiv omfatter eksempelvis principerklæringer, mødereferater, debatindlæg og udmeldelsesbreve. Analysen beror på materiale, som vi har udvalgt på baggrund af en række opstillede kriterier og historiske nedslag såsom partikongresser i Sovjetunionens Kommunistiske Parti (SUKP) og DKP i årene 1985-1990. I forbindelse med vores kildeindsamling har vi valgt de kilder, som belyser de indenrigspolitiske tiltag i Sovjetunionen under Gorbatjov. Vi har altså i vid udstrækning ladet vores udvælgelse af kilder styre efter de politiske forandringer i Sovjetunionen. Men vores formål har hele tiden været at undersøge, hvordan forandringerne blev opfattet og diskuteret blandt de danske kommunister. Vi har altså forsøgt at sammenstykke et tidsbillede ud fra de argumenter, som blev fremført af medlemmer fra de to dominerende grupperinger i DKP. Grupperingernes betegnelser har vi udvalgt blandt de benævnelser, vi har fundet i kilderne, og vi har vurderet, at henholdsvis fornyerne og de konservative er de mest neutrale blandt disse. Vi har prioriteret, at både fornyerne og de konservatives synspunkter skulle være repræsenteret i vores analyse, men vi har indset, at fornyerfløjens argumenter har fyldt mest i arkiverne. Dette kan skyldes, at fornyerfløjen trods alt var den største gruppering i partiet

fra 1985-1990. Vi er desuden bevidste om, at der fandtes medlemmer i DKP, som hverken sympatiserede med fornyerne eller de konservative.

Vi har gennemgående interesseret os for demokrati, og vi har undersøgt, hvordan kommunisternes forståelse af demokrati har vist sig i vores kildemateriale. Vi har valgt dette fokus, fordi vi har ønsket at belyse de ideologiske uenigheder, som fandtes blandt de danske kommunister på baggrund af forandringerne i Sovjetunionen. I den forbindelse anser vi demokratibegreberne som en relevant indgang til at forstå den ideologisk betingede konflikt i partiet. I vores analyse er borgerligt demokrati og kapitalistisk demokrati udtryk for den parlamentariske demokratiform, hvor flertallet bestemmer. Det er en desuden en pointe, at de konservative medlemmer i partiet brugte det borgerlige og kapitalistiske demokrati nedsættende om fornyernes ståsted i denne sammenhæng. Derudover refererer vi til både socialistisk demokrati og demokratisk centralisme. Socialistisk demokrati eller demokratisk socialisme bygger på forestillingen om, at reformer gradvist skal forme samfundet. Dermed afvises revolutionen, og den gradvise udvikling af samfundet bygger på ideer som for eksempel fuld beskæftigelse og et veludviklet offentligt uddan-

Sovjetisk pressefoto af Mikhail Gorbatsjov på virksomhedsbesøg i Rusland i 1985. Billedet blev brugt flere gange i Land og Folk i de følgende år.

nelsessystem, som i sidste ende skal sikre lighed. Den demokratiske centralisme har været styrende for indretningen af de kommunistiske partier og organisationer – herunder DKP. Det er bl.a. karakteriseret ved, at de ledende medlemmer vælges ved kongresser og partimøder af de øvrige medlemmer. Debatten er fri “indtil en beslutning er truffet, hvorefter det besejrede mindretal må underkaste sig partidisciplinen og følge flertallet, idet der er et strengt forbud mod fraktionsdannelser inden for partiet”.⁴ Vi finder imidlertid elementer fra både socialistisk demokrati og demokratisk centralisme i kilderne, og derfor er grænsen mellem definitionerne flydende i analysen.

I artiklens udredning af den politiske udvikling i Sovjetunionen under Mikhail Gorbatsjov har vi hovedsageligt anvendt pointer fra historiker Archie Browns omfattende forskning på området. For at opretholde en gennemgående rød tråd har vi brugt Browns *The Gorbachev Factor* (1996) som hovedværk, suppleret af andre af hans bøger og artikler. Archie Brown har skrevet flere værker om Sovjetunionens sidste år, og han er anerkendt for at være en af de førende forskere inden for Gorbatsjovs politiske virke i slutningen af 1980'erne.

Sovjetunionens ideologiske indflydelse på DKP

Inden for forskningen har DKP's selvstændighed i forhold til Sovjetunionen været et tilbagevendende tema gennem årene. Var DKP blot SUKP's forlængede arm, eller var partiet en selvstændig organisme? Temaet er relevant for vores undersøgelse, fordi forbindelsen mellem Gorbatsjovs reformprogram og DKP's anden store splittelse forudsætter, at Sovjetunionen havde en særlig indflydelse på partiet i Danmark. I dette afsnit har vi valgt at fokusere på dansk forskning, fordi det er Sovjetunionens ideologiske indflydelse på DKP, som er udgangspunktet for vores analyse, selvom internationale forskere har interesseret sig for, hvordan de indenrigspolitiske forandringer under Gorbatsjov påvirkede den kommunistiske bevægelse. Man kan i det seneste nummer af tidskriftet *International Newsletter of Communist Studies* eksempelvis finde to artikler, hvor forfatterne beskriver sammenhængen mellem Gorbatsjovs glasnostpolitik og den indenrigspolitiske udvikling i henholdsvis DDR og Kina i slutningen af 1980'erne.⁵⁶

Typisk bliver kommunismeforskningen inddelt i to skoler, som bliver kaldt den totalitaristiske skole og den komparative skole. Jesper Jørgensen har beskrevet skolerne i sin artikel “Vort parti er et dansk parti” Danmarks Kommunistiske Parti og det nationale 1936-1952”. Her forklarer Jørgensen, at bidragsyderne fra de to skoler er enige om, at Sovjetunionen var et totalitært styre, men derudover er skolernes tolkninger temmelig forskellige. Inden for

den totalitaristiske skole bliver den kommunistiske bevægelse betragtet som homogen, mens kommunistpartierne nationale interesser udelukkende var spil for galleriet. Historikerne fra den komparative skole mener imidlertid, der var forskel mellem kommunistpartierne, og det tilskriver de nationale og kulturelle forskelligheder. Derudover er det en udbredt forståelse inden for den komparative skole, at man må sammenligne Sovjetunionens og de nationale kommunistiske partiers politik, hvis man vil forstå, hvad der lå til grund for “den kommunistiske partiideologis selvdefinition”.⁷ Denne tilgang harmonerer med vores eget udgangspunkt for undersøgelsen, da vi betragter Gorbatjovs indenrigspolitiske forandringer i Sovjetunionen som en væsentlig faktor for DKP’s ideologiske konflikt i slutningen af 1980’erne. Vores hypotese bliver præsenteret i Morten Things artikel fra 1997 “Kommunismen som relation mellem Sovjetunionen og Danmark 1917-1990”, hvor Thing redegør for forholdet mellem de danske kommunister og Sovjetunionen fra Oktoberrevolutionen til Gorbatjovs reformprogram.⁸ Dog har tesen ikke været systematisk undersøgt tidligere.

Selvom flere af forskningsfeltets bidragsydere har beskæftiget sig med relationen mellem Sovjetunionen og DKP, har de anlagt et andet fokus end os, og det er vores opfattelse, at det organisatoriske fokus har domineret kommunismeforskningen på tværs af de to skoler. Det viser sig i behandlingen af flere af kommunismeforskningens helt store evergreens såsom Moskvaguldet eller skolingsopholdene i Sovjetunionen, hvor moderlandets indflydelse på DKP er betydningsfuld. Morten Thing har eksempelvis i *Guldet fra Moskva* lagt vægt på, hvilken organisatorisk betydning den økonomiske støtte fra Sovjetunionen fik for kommunisterne i DKP. Hvor mange penge drejede det sig om, og hvordan fandt støtten vej ind i partiet?⁹ Det samme gælder forskningen i skolingsopholdene i Moskva, hvor historikerne bl.a. har diskuteret, hvorvidt skoling var indoktrinering. Knud Holt Nielsen er blandt de historikere, som har beskæftiget med emnet, og i sin artikel “På skoling i Østblokken” fokuserer Nielsen på, hvordan DKP’s ungdomsorganisation DKU blev præget af opholdene i Sovjetunionen. Her påpeger Nielsen, at skolingsopholdene skulle fordre “en følelse af sympati og loyalitet over for “den virkeliggjorte socialisme” [...] og præge diskussionerne i de kommunistiske partier og ungdomsforbund”.¹⁰ Men i artiklen understreger Nielsen, at skolingsopholdene først og fremmest fik en intern betydning for DKU, hvor de unge kommunisters uddannelse styrkede ungdomspartiets sammenhængskraft, ensrettede diskussionerne og homogeniserede ledelsens holdninger.¹¹ Bent Jensen beskriver også skolingsopholdene i sit koldkrigsværk *Ulve, får og vogtere. Den Kolde Krig i Danmark 1945-1991*, hvor han med henvisning til analyser, som blev foretaget af PET, anskueliggør, hvordan kadrer indtog be-

tydningsfulde poster i DKP's partiorgan efter deres hjemkomst.¹² Altså bliver Sovjetunionens ideologiske indflydelse på DKP også berørt inden for koldkrigsforskningen, men her er temaet beskrevet en passant, mens Danmarks indre sikkerhed er en vigtigere problemstilling. Både Bent Jensen og Knud Holt Nielsen anlægger et organisatorisk fokus i deres kortlægning af den sovjetiske indflydelse på DKP, når de beskriver skoling i Øst.

Det står klart, at mange danske forskere har beskæftiget sig med Sovjetunionens indflydelse på DKP før os, og i deres arbejde har den ideologiske udveksling nødvendigvis været implicit. Vi interesserer os imidlertid ikke for det organisatoriske fokus, som har domineret forskningsfeltet hidtil. Vi anlægger i stedet et ideologisk perspektiv, fordi vi vil belyse de overensstemmelser og forskydninger mellem Sovjetunionen og DKP's tolkning af ideologien i en tid, hvor den praktiserede socialisme smuldrede. Derudover har det overvejende været den tidlige del af DKP's historie, som de danske historikere har behandlet. Derfor er vores undersøgelse et originalt bidrag til det danske forskningsfelt, fordi vi anlægger et alternativt perspektiv og samtidig kaster lys over DKP's anden store splittelse i slutningen af 1980'erne, som til stadighed må betragtes som et temmelig uudforsket kapitel af dansk kommunisthistorie.

Den nye generation

I 1985 var der ikke mange artikler i *Land og Folk*, som handlede om den nye generalsekretær Mikhail Gorbatjov. I de artikler, der nu engang fandtes i partivisen, præsenterede journalisterne en ung og karismatisk leder. Her noterede man sig, at Gorbatjov hovedsageligt adskilte sig fra tidligere ledere som Jurij Andropov og Leonid Breznev ved at være den første leder, som ikke havde personlige erfaringer fra revolutionen i 1917.¹³ Gorbatjov blev på den måde symbolet på et generationsskifte, hvor den konservative politiske stil skulle være fortid. Artikler med overskrifter som "Ny generation i spidsen for Sovjetunionen", "En ny generation kommer til i Sovjetunionen" og "Ny Dynamik" var med til at tegne det billede, som avisens journalister dannede af Gorbatjov.

I artiklerne blev det beskrevet, hvordan Gorbatjovs ungdommelige fremtræden og kompromisløse retorik skulle bringe nyt liv til de politiske systemer i Sovjet. Historikeren Archie Brown påpeger, hvordan Gorbatjov netop adskilte sig markant fra de tidligere ledere pga. hans udtryk og fremtoning:

"Hans ungdommelige fremtoning og iøjnefaldende vigør stod i slående kontrast til hans tre forgængeres skrøbelighed. Hans optrædener på tv med al-

mene borgere på gaderne og på landet forstærkede hans popularitet i den tidlige del af hans lederskab.”¹⁴

Optimismen i *Land og Folk* hvilede akkurat på Gorbatjovs fremtoning. Selvom Gorbatjov talte om en udvikling af demokratiet og omfattende reformer, så blev det kun til få politiske forandringer i de første år af hans tid som leder. Udover en blød liberalisering af det politiske system og en række velkendte økonomiske indgreb, så blev flere af de siddende ledere i statsapparatet afsat i tiden. Dette kan ses som et af de første led i at få gjort op med fortidens fejl og partiets konservative måde at føre socialistisk politik på, og de første år af Gorbatjovs lederskab kan opfattes som opløbet til det gennemgribende opgør med fortiden, som han indledte få år senere. “Vi behøver demokratiet som luften vi indånder”¹⁵. Sådan lød den nye parole, da Gorbatjov talte til SUKP’s plenarmøde i januar 1987. Her præsenterede han endegyldigt begrebet Glasnost, der skulle styrke det socialistiske demokrati ved at fremme gennemsigtigheden i det politiske system i Sovjetunionen og samtidig gøre den sovjetiske borger til medbestemmer.

I de følgende år ændrede DKP’s syn på Gorbatjov sig meget i takt med, at SUKP gennemgik enorme forandringer som følge af bl.a. Glasnost. Før Gorbatjov tiltrådte som leder, var homogenitet i det sovjetiske politiske system en selvfølge. Men med Glasnost og Perestrojka opstod en hidtil uset pluralisering af systemet. Der skulle nu være plads til flere stemmer i SUKP.

Herhjemme var opmærksomheden omkring Gorbatjovs fornyelse stigende. I partiavisen havde journalister og andre medlemmer af DKP fokus på Gorbatjovs politiske initiativer og det omfattende opgør med fortidens fejl. I den forbindelse blev det fremhævet flere steder, hvordan Gorbatjov ofte citerede Lenin i sine taler. Kommunisterne var begejstrede for, at Gorbatjov tog afstand fra tiden under Stalin og Bresjnev og i stedet fulgte i fodsporene på Oktoberrevolutionens fader. Der blev bragt mange artikler, som lovpriste kritikken af fortiden og den iboende konservatisme. I en kronik af Uffe Juul Jensen blev der ligefrem sat lighedstegn mellem Lenin og Gorbatjov. Jensen skrev: “Netop nu erindrer Gorbatjov os om [...] oprindelige revolutionære og revolutionerende erfaringer”.¹⁶ Man havde stor interesse i at knytte Gorbatjovs værdier og politik til de ‘oprindelige’ socialistiske tanker, som var fremført af Lenin. Sammenligningen med Lenin var altså et kvalitetsstempel af Gorbatjov i kommunistisk sammenhæng.

Det store tema i tiden var på mange måder opgøret med de dele af fortiden, som ikke kunne forenes med Gorbatjovs fornyelse. I artiklen “Den ny linies opgør med Bresjnev-tiden” beskriver journalisten, hvordan oprydningen i det sovjetiske kabinet ikke gjorde plads til konservatismen, som Bresjnev repræ-

senterede. Leonid Bresjnev var i det store og hele den sidste forbindelse til tiden under Stalin, og traumerne kunne ikke forenes med nutidens optimisme. Kritikken af fortidige ledere og fremhævelsen af ligheden mellem Gorbatjov og Lenin fortæller i virkeligheden meget om Gorbatjovs egen selvforståelse – han ville ikke opfattes som diktator eller konservativ. Støtten til henholdsvis Gorbatjov eller Bresjnev medvirkede til skabelsen af de to fløje inden for DKP, da forskellen mellem de to ledere markerede en historisk forandring i praktiseringen af den kommunistiske ideologi.¹⁷ Det skal dog tilføjes, at der ikke findes nogen artikler i *Land og Folk* i perioden, hvor DKP'ere eksplicit har støttet Bresjnev. Der var imidlertid medlemmer, som betragtede Gorbatjovs opgør med fortiden som unuanceret. De var forbeholdne over for Gorbatjovs forkastelse af store dele af Sovjetunionens fortid, og på den baggrund blev de senere kaldt "stalinister" af deres modstandere i partiet. Diskussionen om fortiden kom bl.a. til at handle om en splittet demokratiopfattelse, hvor fornyerne i partiet savnede et reelt opgør med den demokratiske centralisme, som de mente, at konservative kræfter i partiet stadig dyrkede.¹⁸

De forskellige opfattelser af Gorbatjov skabte røre i DKP, og visse medlemmers fascination af hans projekt skubbede partiets medlemmer i to forskellige retninger. Langsomt begyndte *Land og Folk* at bringe flere artikler, hvori medlemmer såede tvivl om udbyttet og omkostningerne ved Gorbatjovs fornyelse. Da kritikken af Gorbatjovs fornyelse fandt vej til partiavisens spalter, begyndte man også at kritisere hinanden internt i partiet. I 1988 udtrykte flere og flere journalister og medlemmer af DKP deres bekymring omkring en hensynsløs fornyelse af den socialistiske tankegang, hvor man ikke tog højde for kommunismens ideologiske grundlag. Eksempelvis skrev Bernard Jeune i 1988 en kronik i *Land og Folk* i forbindelse med udgivelsen af Gorbatjovs *Perestrojka* (1987), hvori han bl.a. gav udtryk for, at man ikke måtte vige fra det oprindelige socialistiske grundlag og lade opportunismen overtage i en tid med store forandringer. Jeune udtrykte sin bekymring på baggrund af en diskussionskultur i DKP, hvor man ikke lyttede til hinanden, men i stedet kaldte hinanden for "revisionistiske" eller "konservative".¹⁹ Flere artikler beskrev efterfølgende et begyndende opbrud i DKP. Her var det ofte Gorbatjovs fornyelse, der skilte vandene. I SUKP havde Gorbatjov nemlig åbnet døren for en ændret diskussionskultur og meningspluralisme med den nye gennemsigtighed og selvkritik i partiprogrammet. Det havde givet anledning til en større decentralisering af magten i Sovjetunionen. Op til SUKP's partikonference i 1988 gav Frank Aaen udtryk for, at han var meget begejstret for Gorbatjovs fornyelse²⁰. På dette tidspunkt havde Aaen været et fast medlem af centralkomiteén igennem en årrække, og det er derfor også tydeligt, at DKP officielt støttede Gorbatjovs fornyelsesproces på dette tidspunkt. Det

var dog langt fra alle i partiet, som var enige med Frank Aaen. Gorbatjovs fornyelse gav altså anledning til debat blandt de danske kommunister. Men DKP'erne mødte også nationale udfordringer, som tvang medlemmerne til at forholde sig til partiets ideologiske fundament.

Venstrefløjsalliancen

I 1988 var der folketingsvalg i Danmark, og resultatet blev mildest talt skuffende for venstrefløjen, som oplevede stor tilbagegang. Særligt DKP'erne og venstresocialisterne måtte forholde sig til særdeles dårlige valgresultater, og det fik medlemmer fra partierne til at diskutere, hvordan de fremadrettet kunne sikre at få indflydelse i dansk politik og undgå stemmespild. Diskussionen om en alliance på venstrefløjen var ikke ny blandt kommunisterne i 1988, men den politiske situation i Danmark gjorde den pludselig ekstra relevant. Kommunisterne var bekymrede for den højredrejning, som kendetegnede det politiske landskab på Christiansborg, og de ønskede at vælte Poul Schlütters regering. Den politiske højredrejning pressede nemlig det danske demokrati ud fra kommunisternes perspektiv. De anså bl.a. udviklingen af EF som aldeles alarmerende, og de anførte, hvordan demokratiet på de danske arbejdspladser haltede.²¹ Det er vores tolkning, at diskussionen om en fællesliste fik endnu mere brændstof på baggrund af forandringerne i Sovjetunionen. Her havde Gorbatjovs indenrigspolitiske kurs givet kommunister verden over et nyt handlerum, og den praktiserede socialisme forudsatte ikke længere homogenitet. Dog bør det understreges, at diskussionen om en fællesliste ikke havde en direkte forbindelse til de politiske tiltag i Sovjetunionen.

I udgangspunktet skulle venstrefløjsalliancen i Danmark bestå af DKP, Venstresocialisterne (VS) og Socialistisk Arbejderparti (SAP). Men den politiske alliances sammensætning kom alligevel til at præge debatten i *Land og Folk*, og diskussionen medvirkede også til at gøre kløften mellem partiets fløje endnu dybere i den følgende tid. For hvem kunne kommunisterne samarbejde med? Dette spørgsmål rokkede ved de helt grundlæggende ideologiske argumenter i partiet.

I september 1988 afholdt DKP landsmøde. Her var det på forhånd besluttet, at man bl.a. skulle diskutere det forestående EF-valg, kommunalvalget i 1989 og det tværpolitiske initiativ *Forum for demokratisk fornyelse*. Selvom diskussionen om et bredt valgsamarbejde ikke var på dagsordenen før landsmødet, endte fælleslisten med at blive debatteret.²² Diskussionen ved landsmødet kom i høj grad til at handle om, hvordan kommunisterne kunne bevare "DKP's selvstændige rolle og profil [i forhold til alliancen]".²³ Partiets daværende formand Ole Sohn var stor fortaler for et valgsamarbejde på linje

med de fleste andre fornyere, mens de konservative kræfter i partiet var mere skeptiske, fordi de frygtede, at en valgalliance ville få konsekvenser for partiets selvstændighed og indflydelse. Det bør dog understreges, at langt de fleste medlemmer var tilhængere af et valgsamarbejde. Det gjaldt både blandt fornyerne og de konservative DKP'ere. Ved landsmødets afslutning stemte de fremmødte partimedlemmer om, hvorvidt DKP skulle opstille selvstændigt i de større byer ved det kommende kommunalvalg i 1989. Forslaget blev dog nedstemt, fordi flere DKP'ere spåede partiet et bedre resultat, hvis de indgik i et bredere valgsamarbejde.²⁴

Konflikten mellem de to fløje i partiet blussede op i forbindelse med det første udkast til et valggrundlag fra DKP, VS og SAP i foråret 1989. I den forbindelse kom den interne diskussion i DKP i høj grad til at dreje sig om, hvilken plads og betydning de store arbejderpartier SF og Socialdemokratiet skulle have i forhold til den nye fællesliste. Nogle kommunister mente, at man burde orientere sig mod den yderste venstrefløj i dansk politik, så man kunne bevare den revolutionære profil. Problemet var, at de yderste partier på venstrefløjen i slutningen af 1980'erne var så små, at der var en risiko for, at man ikke ville opnå reel politisk indflydelse på trods af et samarbejde. Andre medlemmer i partiet øjnede større politisk indflydelse for DKP, hvis man på en eller anden måde samarbejdede med eksempelvis SF. I et valgsamarbejde fokuserede man på enheden og de dele, man kunne mødes om på tværs af partierne. Men de kommunister, som støttede ideen om et samarbejde med de større arbejderpartier, blev kritiseret for at gå på kompromis med grundlæggende socialistiske værdier såsom modstanden mod EF, som havde været en del af DKP's dna siden 1970'erne. Derfor kom det overordnet til at handle om, hvorvidt kommunisterne var villige til at slække på gamle mærkesager for at opnå reel politisk indflydelse, eller om de i stedet skulle satse på et samarbejde med mere ligesindede parter og risikere, at stemmerne ville gå til spilde.

I *Land og Folk* blev Ole Sohn citeret for at kalde valgalliancens første udkast til et valggrundlag for "en udstrakt hånd til Socialdemokratiet og SF".²⁵ Det var nemlig Ole Sohns håb, at en venstrefløjsalliance på sigt kunne skabe et arbejderflertal, som kunne vippe Schlüters regering af pinden. Men man kunne selvfølgelig ikke opnå et arbejderflertal gennem valgalliancen alene, og derfor var man afhængig af de større arbejderpartier. Socialdemokratiet havde ikke det bedste ry blandt kommunisterne, og mange DKP'ere mente, at socialdemokraterne havde orienteret sig mere og mere imod den politiske højrefløj. Denne overbevisning brugte Ole Sohn imidlertid som et argument for, at der var behov for en stærk venstrefløj, som kunne påvirke socialdemokraterne i en positiv retning:

“Der er kræfter i Socialdemokratiet, der forsøger at trække partiet over mod den borgerlige fløj og altså væk fra et samarbejde i et arbejderflertal. Det viser, at der mangler venstrekræfter i Folketinget, der kan hive til i den anden ende og vriste Socialdemokratiet ud af de borgerliges favntag.”²⁶

Ole Sohns synspunkt har antageligt skabt røre i dele af partiet og provokeret flere medlemmer. I partiavisen blev formanden bl.a. kritiseret af Jan Andersen, som i sin kommentar understregede, at det ikke var formålet med det brede valgsamarbejde, “at Svend Auken en dag skal kunne sætte sig i Statsministerstolen”.²⁷

De ideologisk funderede diskussioner i forbindelse med det brede valgsamarbejde fik store konsekvenser for DKP og var med til at fremdrive partiets anden store splittelse. Dette skyldtes bl.a., at de konservative stemmer i partiet ikke ønskede at begrave stridsøksen og samarbejde med gamle fjender, som ikke delte kommunisternes mærkesager.

Gorbatjov i modvind

I begyndelsen af det nye årti stod det klart, at Gorbatjov var kommet i modvind. Gorbatjov havde mistet kontrollen i SUKP, hvilket var et resultat af den stigende kritik, som mødte ham i forbindelse med Glasnost og ikke mindst den problematiske gennemførelse af Perestrojkaen. Gorbatjov indførte i 1990 et nyt flerpartisystem, der udfordrede homogeniteten i partiet yderligere, og decentraliserede den ellers låste magtstruktur, som havde eksisteret i årtier. Historikeren Archie Brown beskriver, hvordan opløsningen af SUKP's magtmonopol og den demokratiske centralisme havde splittet partiet.²⁸ Ifølge Brown forandrede det politiske system i Sovjetunionen sig så meget i det nye årti, at det oprindelige revolutionære kommunistiske grundlag ikke længere var til at kende.

Flerpartisystemet var nemlig ikke det eneste politiske tiltag, som Gorbatjov indførte. Gorbatjov oprettede også en ny præsidentpost, der skulle vise sig at blive en udløsende faktor for stridigheden mellem ham og Boris Jeltsin. Generelt rykkede Gorbatjov sig i en mere socialdemokratisk retning i perioden. Pluraliseringen, afvigelsen fra den demokratiske centralisme og en mere åben diskussionskultur gjorde det tydeligt, at Gorbatjov bevægede sig væk fra den ortodokse kommunisme. Det tiltalte fornyerne, men afskrækkede de konservative kræfter i SUKP, da det havde tydelige konsekvenser for den politiske situation i Sovjetunionen. Som følge af forandringerne eksisterede der nemlig ikke kun en splittelse mellem Gorbatjovs tilhængere og modstandere. Han var de facto fanget mellem tre større fraktioner i partiet, som alle havde deres

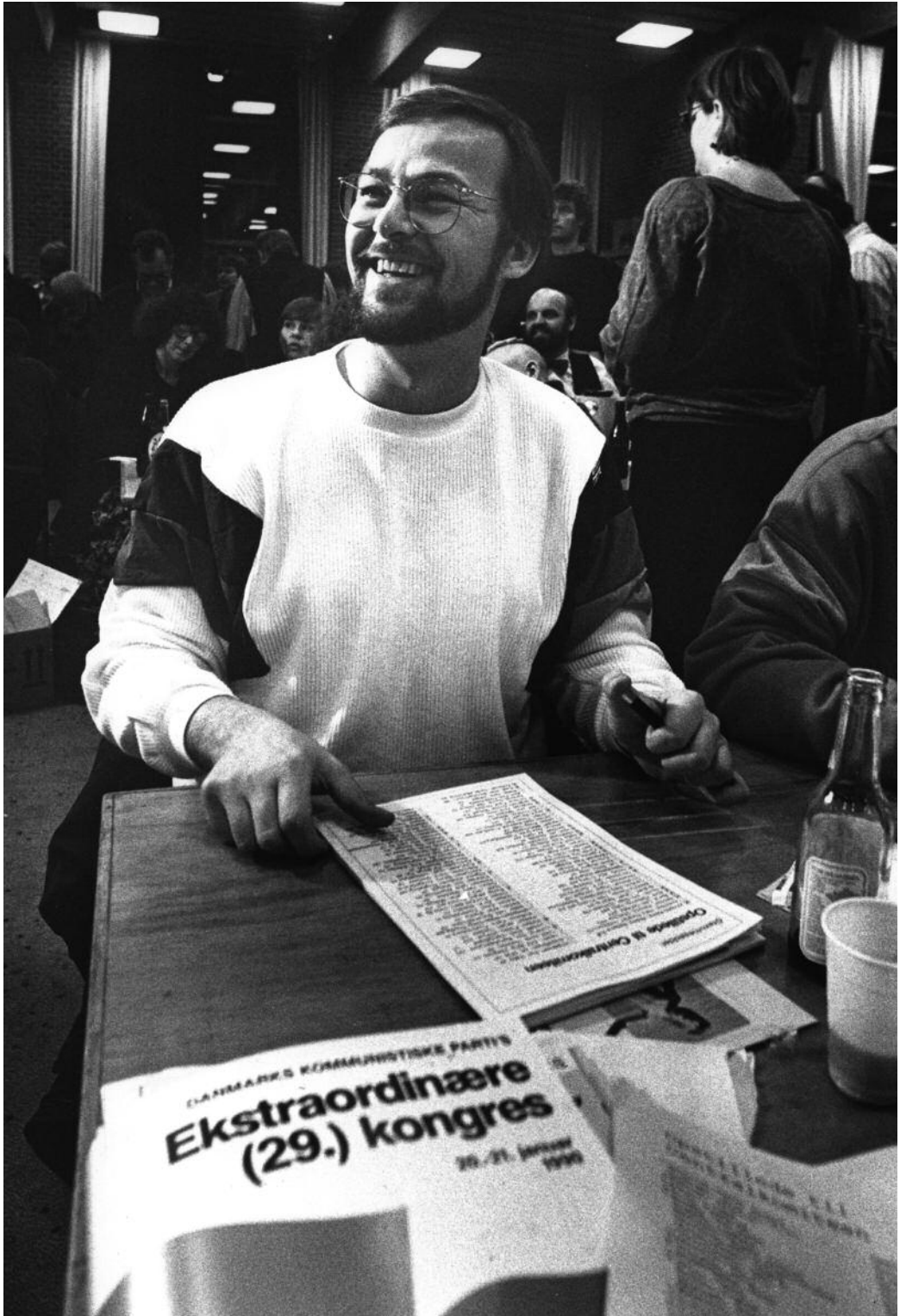
egen agenda og egne politiske forhåbninger for Sovjetunionens fremtid. Der var de ortodokse, som frygtede Gorbatjovs fornyelse ville smadre de oprindelige socialistiske værdier til fordel for en socialdemokratisk tilgang. Dernæst var der flere i partiet med Boris Jeltsin i spidsen, der krævede en større liberalisering og tilknytning til Vesten. Den sidste gruppering var reformisterne, som stadig havde tiltro til, at Gorbatjov kunne samle partiet omkring Perestrojkaen og fornyelsen.²⁹ Denne pointe er blevet fremhævet af Brown, men den blev også præsenteret af historikeren Vladimir Sogrin i en artikel i *Land og Folk*, hvilket er et bevis på, at fraktionsdannelsen i SUKP ikke gik ubemærket hen blandt de danske kommunister. Tendenserne i SUKP kunne også spores i DKP, hvor splittelsen mellem de konservative og fornyerne var et resultat af forskellige opfattelser af Gorbatjov og fornyelsen. Bl.a. blev de konservative i partiet revset for deres ortodokse og nostalgiske tro på gamle kommunistiske dyder.³⁰ Derimod mente de konservative, at DKP havde givet efter for reformismen, og at partiet ville gå til grunde med den hensynsløse fornyelse af partiet, som var inspireret af Gorbatjov. Diskussionen i både Sovjetunionen og herhjemme handlede altså om, hvorvidt man med en fornyelse stadig kunne bevare det socialistiske grundlag. Den genkendelige situation i SUKP var en af årsagerne til, at der i *Land og Folk* i 1990 var mange artikler, der ikke kun rapporterede om den tilspidsede situation i SUKP, men som også direkte kritiserede ophavsmanden. Flere journalister og medlemmer kunne finde årsager til spliden i DKP i Gorbatjovs mislykkede fornyelsesproces. Den spirende optimisme omkring Gorbatjov blev erstattet af pessimisme, da synet på ham var stærkt påvirket af situationen i Sovjetunionen. I *Land og Folk* blev Gorbatjov bl.a. beskyldt for at opdne til en reformisme, der inviterede kapitalismen og de borgerlige idealer indenfor.³¹

Synet på Gorbatjov havde dermed en tydelig polariserende effekt på DKPs medlemmer. Der var endda beskyldninger internt i partiet om en persondyrkelse af Gorbatjov blandt visse medlemmer, og *Land og Folk* blev kritiseret for, at avisen i årene forinden havde bidraget til denne persondyrkelse ved at bringe for mange ophøjende artikler om den sovjetiske leder.³² Netop denne kritik var relateret til opgøret med fortiden, fordi fornyerne tidligere havde sat de konservative i forbindelse med den problematiske fortid under Stalin og Bresjnev. Nu svarede de konservative igen med anklager om en overdreven fascination af Gorbatjovs fornyelse.³³ Men konflikten blev ikke kun ved retoriske stikpiller i partiavisen. De forskellige syn på Gorbatjovs forandringer af det socialistiske samfund endte med at have store politiske konsekvenser for partiet i Danmark. Glasnost og Perestrojka havde sat gang i en lavine af diskussioner om kommunismens fremtid. Diskussionerne kom til at handle

NÆSTE SIDE

Med Ole Sohn til DKPs 29. (ekstraordinære) kongres 1990.

Foto: Ole Wildt

om kommunismens fornyelse, hvilket blev det altoverskyggende tema ved DKP's ekstraordinære 29. kongres.

Den ekstraordinære 29. kongres

En weekend i januar 1990 blev afgørende for de interne stridigheder i DKP. Her afholdt partiet nemlig den ekstraordinære 29. kongres, hvor der bl.a. blev valgt en ny centralkomité. I den nye centralkomité besatte fornyere 30 ud af 35 pladser, og det betød samtidig, at medlemstallet i det øverste ledelsesorgan svandt, da der førhen havde været 46 pladser i centralkomitéen.³⁴ Fornyernes fremfærd i ledelsen kom dog ikke som en stor overraskelse. Konservative medlemmer havde allerede før kongressen delt deres bekymring for fremskyndelsen af en ekstraordinær kongres, fordi de mente, der ikke var tilstrækkelig tid til at diskutere valget af en ny ledelse før kongressens afholdelse. Distriktsformand Flemming Hybert fra Ribe Amt skrev eksempelvis i *Land og Folk*, hvordan han ligefrem mente, der var optakt til "et politisk kup i DKP".³⁵ Tilsvarende betragtninger fandt man også efter kongressen bl.a. hos distriktsledelsen i Nordjylland, hvor medlemmerne drøftede kongressens grundlag. Her blev fornyerfløjen anklaget for at have benyttet den ekstraordinære kongres til at fjerne de konservative medlemmer i centralkomitéen:

"Grundlaget for kongressen var uklart, men et var sikkert. Der skulle rulle hoveder [...] De politiske og økonomiske vedtagelser har åbnet op for en usikker fremtid for Partiet og Land og Folk, såvel ideologisk som politisk organisatorisk. Den organiserede udrensning af CK medlemmer slog igennem. Kongressen løste dermed ingen problemer, men skærpede krisen i partiet."³⁶

En lignende tolkning af kongressens grundlag finder man i et udmeldelsesbrev, hvori et tidligere medlem deler sin bekymring for den manglende diversitet i den øverste ledelse efter valget af den nye centralkomité:

"Jeg ville gerne arbejde for fornyelse i DKP's ledelser, blandt andet i centralkomiteen. Jeg ville gerne være med til at udskifte "gamle dogmatikere" – men jeg vil ikke være med til at udvikle en ny dogmatisk linie."³⁷

Dog blev det hurtigt tydeligt, at fornyerne i den nyvalgte ledelse ikke delte en klar plan for, hvilken kurs den ville anlægge for partiet. Meningsforskellene blandt fornyerne blev blotlagt i artiklen "Sejrherrer i syv sind", hvor det blev tydeligt, at fornyerne var mest uenige om, hvorvidt DKP fremadrettet skulle bestå som selvstændigt parti, samt hvilken funktion fælleslisten skulle have

for DKP'erne. Egon Laugesen mente, fornyerne var splittede, fordi den interne fløjkrig i DKP havde fyldt så meget, at fokus var blevet fjernet fra spørgsmålet om, hvad fornyelsen egentlig skulle indeholde. Egon Laugesen sagde dengang følgende til *Land og Folk*: "Vi har vist vores umodenhed som parti ved at polarisere vores diskussion så meget, at vi ikke har fået fornyelsen diskuteret ordentligt igennem på forhånd."³⁸ Citatet understreger, at der på dette tidspunkt ikke var enighed blandt de medlemmer, som vi kalder fornyere. Det tydeliggør, at der har floreret forskellige synspunkter inden for partiets forskellige grupperinger. Derudover understreger citatet, at partiets fløjdeling var en kendsgerning.

Oppositionens organisering – Dannelsen af Fagligt Forum og Kommunistisk Forum

Konservative kommunister i DKP begyndte at organisere sig, da fornyerne vandt endnu mere indflydelse i centralkomiteén under den ekstraordinære 29. kongres. Harry Osborn og Bo Rosschou var blandt de medlemmer, som tog initiativet til dannelsen af Fagligt Forum. Fagligt Forums formål var at "fastholde partiets faglige aktivitet" efter valget af den nye ledelse og samtidig bremse antallet af frafaldne medlemmer i partiet, hvilket var stigende i perioden.³⁹ Det første møde i Fagligt Forum blev allerede afholdt før den ekstraordinære kongres var forbi, da det var tydeligt, hvordan kongressens resultater ville ende.⁴⁰ Under mødet i Fagligt Forum opstod endnu et nyt oppositionsforum i DKP – nemlig Kommunistisk Forum. Kommunistisk Forums stiftende møde fandt allerede sted dagen efter, og her diskuterede de fremmødte valget af den nye ledelse, som de alle sammen tog afstand fra. Mødedeltagerne ville kæmpe for at bevare det partiprogram, som blev vedtaget ved den 25. kongres i 1976. Ved at fastholde det gamle partiprogram, mente Kommunistisk Forums sympatisører, at man kunne bevare DKP's revolutionære profil, som ellers var truet.⁴¹ John Berg Larsen var blandt deltagerne ved Kommunistisk Forums stiftende møde, og han stod efterfølgende frem i *Land og Folk*, hvor han på vegne af mødedeltagerne fastslog følgende: "Vi opfatter beslutningerne på 29. kongres som en forberedelse til likvidation af partiet."⁴² Oppositionens nye fora vakte naturligvis ikke begejstring blandt DKP's ledelser. Forretningsudvalget tog hurtigt afstand fra Kommunistisk Forum, som, de mente, var tilbageskuende og ude af trit med 1990'ernes virkelighed, fordi de konservative støtter ville bevare partiprogrammet fra 1976. Faktisk mente forretningsudvalget, at Kommunistisk Forums aktivitet var direkte krænkende for partidemokratiet, fordi støtterne ønskede, at flertallets beslutninger skulle omstødes:

“Den demokratiske centralisme kan aldrig opfattes som et mindretals ret til at genoprette sin centrale magt over flertallet. KFs forsøg på at påtvinge partiets medlemmer en bagudvendt diskussion for eller imod partiprogrammet fra den 25. kongres 1976, har til hensigt at bremse den kollektive debat om virkeliggørelse af den 29. kongres beslutninger, og dermed skabe grundlag for en partisplittelse.”⁴³

Det fremgår af citatet, hvordan forretningsudvalgets medlemmer opfattede aktiviteten hos Kommunistisk Forum som forstyrrende ift. den fornyelse, som de anså for nødvendig. Centralkomiteén tilsluttede sig desuden forestillingen om, at oppositionens forsømmelse af partidemokratiet kunne føre til DKP's undergang.⁴⁴ Omvendt mente flere medlemmer, at dannelsen af både Kommunistisk Forum og Fagligt Forum var med til at fastholde medlemmer i DKP, som ellers ikke følte sig hørt i partiet længere. Det vidner en udtalelse fra distriktsledelsen i Nordjylland bl.a. om:

“Udmeldelserne af partiet siden kongressen mere end antyder, at der er behov for andre meldninger. Såvel Kommunistisk debatforum som det Faglige Forum har efter vores opfattelse spillet en positiv rolle i forsøg på at fastholde flest mulige af medlemmerne i partiet.”⁴⁵

Selvom Fagligt Forum og Kommunistisk Forum muligvis havde en positiv effekt på det dalende medlemstal i partiet, har udviklingen af disse oppositionsfora medvirket til, at fronterne i partiet blev trukket yderligere op. Der er ingen tvivl om, at både de konservative stemmer i oppositionen og fornyerne ønskede at sikre DKP's beståen. Men de to fløje var meget uenige om, hvordan dette skulle gennemføres.

Ideologien revurderes

Efter både opgøret med stalinismen og de store forandringer i Østeuropa var kommunisterne tvunget til at forholde sig til deres politiske troværdighed, som havde lidt et alvorligt knæk. Derfor mente flere medlemmer, at man måtte gentænke partiets ideologiske grundlag. I et diskussionsgrundlag fra Nørrebro Distrikt i forbindelse med en distriktskonference blev følgende derfor formuleret:

“Oprøret i Østeuropa har gjort det klart for enhver, at den kommunistiske bevægelse nu er i dyb ideologisk krise [...] De stalinistiske styreformers sammenbrud har drastisk forværret DKP's troværdighedsproblem: Ingen dan-

sker vil idag købe så meget som en brugt bil af os – og endnu mindre et brugt samfundssystem.”⁴⁶

Gorbatjov havde ikke lagt skjul på de forbrydelser, som var sket i socialismens navn igennem sin tid ved magten, og medlemmerne i den danske centralkomité mente ikke, at man længere kunne forklare forbrydelserne som et udtryk for en misbrugt praktisering af ideologien eller et resultat af ’imperialismens ydre pres’. Man var nu nødt til at forholde sig til, hvilke dele af ideologien, som var problematiske eller ikke passede til den moderne virkelighed. Der var med andre ord brug for en større selvstændiggørelse i forhold til den teori, som var grundstenen i DKP. Derfor sammenfattede ledelsen et udkast til en ny principerklæring, som blev trykt i *Land og Folk* i slutningen af februar under overskriften “Fra gammelt til nyt”. Her fremlagde CK-medlemmerne deres bud på, hvilke justeringer det ideologiske grundlag behøvede for at overleve den krise, som socialister i hele Europa måtte forholde sig til.⁴⁷

Oppositionen kritiserede udkastet til den nye principerklæring og fokuserede især på ledelsens forståelse af demokrati samt dennes fokus på Karl Marxs oprindelige teori. Centralkomitéen valgte nemlig at gøre op med den traditionelle, kommunistiske forestilling om en modsætning mellem borgerligt og socialistisk demokrati i udkastet:

“Men det [modstillingen mellem borgerligt og socialistisk demokrati] er og forbliver en falsk modstilling. Det socialistiske demokrati blev aldrig virkeliggjort, og det borgerlige demokrati kan ikke mere kaldes borgerligt – det er i de kapitalistiske lande i høj grad et resultat af arbejderklassens og andre forskellige kræfters langvarige indsats [...] Demokratiske rettigheder omfatter både sociale og politiske rettigheder [...] Vi kan ikke godkende, at folket fratages ytringsfrihed, organisationsretten, retten til partidannelser og frie valg, med henvisning til, at nogle ved bedre, hvordan samfundet kan indrettes.”⁴⁸

I citatet kritiserede centralkomitéen romantiseringen af proletarietets diktatur, som flere ortodokse kommunister fastholdt. De ortodokse kommunister påstod, at denne model var mere demokratisk end demokratiet i de kapitalistiske lande, da socialismen var for alles bedste. Modstanderne ville på sigt forstå, at praktiseringen af proletarietets diktatur var den samfundsmodel, som sikrede alle frihed og lighed.⁴⁹ Vi opfatter ledelsens udkast som et udtryk for den meningspluralisme, som Gorbatjov var fortaler for i Sovjet. Derudover kan CK-medlemmernes opgør med modstillingen mellem borgerligt og socialistisk demokrati tolkes som et modsvar til de konservatives kritik af for-

nyernes ambitioner for en venstrefløjsalliance. I den forbindelse var fornyerne bl.a. blevet kritiseret for, at et marxistisk revolutionært parti ikke kunne indgå i et borgerligt demokrati, da dette ville være en accept af et undertrykkende samfundssystem.⁵⁰ I udkastets sidste linjer om demokrati understøttes denne tolkning, da venstrefløjens samarbejde bliver fremhævet som den nødvendige vej ud af socialismens krise.⁵¹

Kongressen i påsken 1990

Allerede forud for den ordinære 30. kongressen i påsken 1990 var der lagt op til et opgør mellem de to fløje. Under kongressen skulle man først og fremmest diskutere udkastet til den nye principklæring og spørgsmålet om, hvorvidt *Land og Folk* fremadrettet skulle bestå som kommunistisk dagblad. Selvom oppositionen var vokset i de foregående måneder, stod fornyerne til at opnå flertal ved kongressens afstemninger.⁵² Det er imidlertid vanskeligt at fastslå oppositionens faktiske størrelse i perioden.

Kongressen forløb som forventet, og centralkomiteéns beretning og nye principklæring blev godkendt. Derudover blev fornyerne endnu mere dominerende i centralkomiteén, og de besatte nu 34 ud af 35 pladser ved kongressens afslutning.⁵³ Oppositionen oplevede selvsagt kongressens resultater som en højredrejning, og en splittelse af partiet forekom efterhånden uundvigelig. Mange havde også spået, at kongressens udfald ville få alvorlige konsekvenser for medlemstallet i DKP, og flere distrikter havde ligefrem truet med kollektiv udmeldelse, hvis kongressens resultater blev, som fornyerfløjen ønskede. Partiets formand Ole Sohn betragtede den ulmende konflikt mellem fornyerne og de konservative med stor ærgrelse:

“Der er nogle, der på forhånd har besluttet sig for, at de ikke vil godkende beretningen og principklæringen. Det er selvfølgelig helt legitimt, men det gør det unægteligt vanskeligt at finde et grundlag for at forhandle sig frem til enighed.”⁵⁴

Efter kongressen gjorde flere distrikter alvor af deres trusler om kollektiv udmeldelse heriblandt Vesterbro og Ribe. Medlemmer af murerarbejdsmændenes fraktion sendte ligeledes deres partibøger retur i protest efter kongressen, og de mange nye løsgængere fra de forskellige distrikter og fraktioner blev opmuntret til at melde sig under fanerne hos Kommunistisk Forum, som efterhånden havde udviklet sig til en decideret organisation. Fagligt Forum lignede også mere og mere en organisation, hvor støtterne både havde nedsat en ledelse og udviklet et medlemssystem. Oppositionsfraktionerne kompli-

cerede afgjort centralkomitéens arbejde for at samle partiet efter kongressen, og ledelsen udsendte derfor en meddelelse, hvori de bad Kommunistisk Forum om at bremse aktiviteten.⁵⁵ I Kommunistisk Forum valgte støtterne imidlertid ikke at imødekomme centralkomitéens ønske, og de fortsatte aktiviteten i oppositionsfraktionen. Det forklarer, hvorfor Kommunistisk Forums aktivitet atter blev diskuteret ved et møde i centralkomitéen i slutningen af maj, hvor både beslutningsreferatet og et forslag til en erklæring fra ledelsen peger på, at oppositionen fortsat voldte ledelsen besvær ift. ønsket om en samling af DKP.⁵⁶ I forslaget til erklæringen forklarede centralkomitéen, hvorfor de fortsat opfattede Kommunistisk Forum som en udemokratisk sammenslutning:

“Deltagerne i KF har valgt at etablere en formel politisk organisation, med medlemskab, politisk ledelse og offentlig optræden [...] Der er ikke brug for en ny opsplitting på den danske venstrefløj, og slet ikke for en ny politisk organisation, som bygger på en politisk linje, som virkeligheden for længst har overhalet.”⁵⁷

I udkastet fra centralkomitéen bliver Kommunistisk Forum fremstillet som en gruppe 'dårlige tabere', fordi de nægtede at acceptere flertallets beslutninger. Centralkomitéen skrev videre, at “KFs politiske linje og forslag blev forkastet med stort flertal på d. 30. kongres”⁵⁸. Det er imidlertid vores tolkning, at de konservative støtter i Kommunistisk Forum og fornyerne talte ud fra vidt forskellige forståelser. Kommunistisk Forum ønskede kongressens beslutninger omstødt, fordi de var modstridende i forhold til det revolutionære idegrundlag, som partiprogrammet fra 1976 var baseret på.⁵⁹ På den anden side argumenterede fornyerne ud fra en parlamentarisk forståelse af demokrati, hvor flertallet bestemmer. Både oppositionen og fornyerne vidste, at deres ambitioner for partiet krævede en samling, men den var umulig at realisere på baggrund af de forskellige positioner. Disse forskellige positioner har nødvendigvis medvirket til at tilspidse konflikten, fordi parterne har talt forbi hinanden. Derfor undrer det os, at vi kun har fundet én kilde fra perioden, hvor en partifælle ønskede en præcisering af, hvad begrebet demokrati dækkede over i den interne debat. Det er vores tolkning, at de forskellige ideologiske positioner i partiet gjorde det umuligt for parterne at finde et kompromis efter kongressen i påsken, og derfor blev splittelsen af partiet uafværgelig. Det understreger også, hvor meget ideologien betød for DKP'erne.

Konklusion

De danske kommunisters syn på Gorbatjov var i den første tid udpræget positiv, men DKP's medlemmer delte sig, da Gorbatjov udviklede sine politiske tiltag i Sovjetunionen, og kritikken imod ham voksede. Der skal ikke herske tvivl om, at Gorbatjovs politik og ideologiske ståsted ændrede sig fra 1985 til 1990, og det forklarer, hvorfor de danske kommunisters syn på Sovjetunionens sidste leder også ændrede sig gennem perioden. I den første tid efter Gorbatjovs magtovertagelse var hans politiske linje ret ortodoks, og han mindede på flere måder om sine forgængere som eksempelvis Andropov. Gorbatjovs ortodokse politik i den første periode bekræftede kommunisterne i, at de hele tiden havde haft ret. Men senere blev Gorbatjovs politik mere og mere præget af en socialdemokratisk ideologiopfattelse, fordi han ønskede at tilpasse sig den moderne verden og redde Sovjetunionen fra et sammenbrud. I den forbindelse blev Gorbatjovs flirten med eksempelvis parlamentarisme og pluralisme et afgørende brud på den socialistiske arv, som havde præget republikken. Det fik flere danske kommunister til at rejse kritik imod den sovjetiske leder og hans ambition om fornyelse. På den måde endte hans ønske om gennemsigtighed og åben kritik også med at ramme ham selv. De forskellige reaktioner på Gorbatjovs politiske initiativer blandt de danske kommunister resulterede i en fløjdeling af partiet, og to overordnede grupperinger (fornyerne og de konservative) bekrigede hinanden frem mod DKP's anden store splittelse. Det var spørgsmålet om, hvorvidt ideologien krævede fornyelse eller måtte bevare sin egenart, som overordnet skilte fornyerne og de konservative medlemmer i DKP. Spørgsmålet gjorde sig gældende i forbindelse med diskussionen om en fællesliste og udkastet til en ny principerklæring efter den ekstraordinære 29. kongres, hvor fornyerne bl.a. ville opløse skellet mellem det socialistiske og borgerlige demokrati.

Den ordinære 30. kongres i påsken 1990 blev skæbnesvanger for de danske kommunister. Da fornyernes udkast til en ny principerklæring blev godkendt, eskalerede konflikten mellem partiets grupperinger, fordi de konservative nægtede at acceptere DKP's forandrede kurs. Derfor fortsatte oppositionsfraktioner som Kommunistisk Forum upåagtet sin aktivitet efter kongressen til stor frustration for ledelsen, som forsøgte at samle stumperne af det splittede parti.

Vi har fundet flere ligheder mellem de ideologiske diskussioner blandt danske og sovjetiske kommunister i sidste halvdel af firserne. SUKP's medlemmer blev også delt på baggrund af de store politiske forandringer under Gorbatjov, og man kan altså spore flere ligheder mellem kriserne i henholdsvis Sovjetunionen og Danmark i denne periode. Alligevel fik DKP's konflikt i slutningen af 1980'erne på mange måder sin egenart, og derfor kan konflikterne i

henholdsvis SUKP og DKP ikke betragtes som identiske. DKP's anden splittelse var altså ikke en direkte konsekvens af Gorbatjovs politik, men fornyelsen i Sovjetunionen fik afgjort stor betydning for dannelsen af fornyerfløjen blandt de danske kommunister, mens den voksende kritik af Gorbatjov senere styrkede de konservative medlemmers argumenter. Samtidig skabte Gorbatjovs tiltag i Sovjetunionen et nyt handlerum for de danske kommunister, hvilket bl.a. fremskyndede diskussionen om en bredere venstrefløjsalliance, fordi accepten af pluralismen havde skabt en ny platform for kommunisterne. Derfor drev Gorbatjovs forandrede syn på den socialistiske ideologi og Perestrojkaen indirekte DKP's anden store splittelse frem.

Noter

1. Udmeldelsesbrev, 24. januar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 27.01.1990
2. Chris Holmsted Larsen, *Tiden arbejder for os – DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*, København: Multivers, 2007
3. Frida Julie Jessen og Lasse Klitgård König, *DKPs anden store splittelse 1985-1990*, Speciale, Roskilde Universitet, 2018.
4. Erik Korr Johansen og Ib Gejl, "Demokratisk centralisme" og "Demokratisk socialisme", *Arbejderbevægelsens hvem-hvad-hvor*, Vagn Dybdahl (red.), Danmark: Politikens Forlag, 1974: 301
5. Dietrich Orlow "The Last Hurrah: Hanna Wolf's and Wolfgang Schneider's May, 1989 Defense of Stalinism", *The International Newsletter of Communist Studies: VOL.XXIV/XXV (2018/2019) NO 31-32, 2019*: 111-120
6. Jie Li "The Use of Lenin in Chinese Sovietology after 1989", *The International Newsletter of Communist Studies: VOL.XXIV/XXV (2018/2019) NO 31-32, 2019*: 121-147
7. Jesper Jørgensen "“Vort parti er et dansk parti” Danmarks Kommunistiske Parti og det nationale 1936-1952", *Arbejderhistorie 2005 (2)*: 49-50.
8. Morten Thing: "Kommunismen som relation mellem Sovjet og Danmark 1917-1990", *Sovjetunionen och Norden – konflikt, kontakt, influenser*, Sune Jungar og Bent Jensen (red.), Helsingfors: Finska Historika Samfundet 1997: 185-200
9. Morten Thing, "Kommunisternes kapital", *Guldet fra Moskva*, Morten Thing (red.), Danmark: Forum 2001: 165-186
10. Knud Holt Nielsen, "På skoling i Østblokken", *Arbejderhistorie 2008 (1)*: 32
11. Nielsen 2008: 31-33
12. Bent Jensen, *Ulve, får og vogtere. Den Kolde Krig i Danmark 1945-1991*, Danmark: Gyldendal, 2014: 231-234
13. "Ny dynamik", *Land og Folk*, 12. marts 1985.
14. Archie Brown, *The Gorbachev Factor*, Oxford: Oxford Scholarship Online, 2003: 8
15. Mikhail Gorbatjov, *Glasnost*, Danmark: Forlaget Tiden 1987: 413
16. "Gorbatjov-kur mod selvbedrag", *Land og Folk*, 28-29. marts 1987
17. Jessen og König 2018: 37
18. "Kongresdebatindlæg 12.1.90 - Hvor gik dialektikken hen?", 12. januar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 19.1.90; "Spillet om DKP", *Land og Folk*, 11. april 1990
19. "Omtanke i nytænkning", *Land og Folk*, 3.-4. september 1988

20. "En milepæl", *Land og Folk*, 28. Juni 1988
21. "Demokrati på dagsordenen", *Land og Folk*, 20. september 1988
22. "DKP skal ud af hullerne", *Land og Folk*, 16. september 1988; "DKP vil undersøge valgalliance", *Land og Folk*, 20. september 1988
23. "DKP vil undersøge valgalliance", *Land og Folk*, 20. september 1988
24. "DKP vil undersøge valgalliance", *Land og Folk*, 20. september 1988
25. "Enighed på venstrefløjen", *Land og Folk*, 29.-30. april 1989
26. "Der skal liv i arbejderflertallet", *Land og Folk*, 29.-30. april 1989
27. "Rød valgalliance", *Land og Folk*, 03. maj 1989
28. Archie Brown: "The Gorbachev Era" *The Cambridge History of Russia Volume 3: The Twentieth Century*, Ronald Grigor Suny (red), Cambridge University Press, online print: 2008: 316-351
29. "Kampen om Partiet", *Land og Folk*, 24. april 1990
30. "Kampen om Partiet", *Land og Folk*, 24. april 1990
31. "Den umulige reformisme", *Land og Folk*, 08. februar 1990
32. "Genskab enhed og handlekraft", *Land og Folk*, 19. januar 1990
33. "Notat i forbindelse med ekstraordinær partikongres", 19. januar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 19.01.90
34. "Sejr til Ole Sohn på kongressen", *Land og Folk*, 23. januar 1990
35. "Ole Sohn-fløjen har rent flertal", *Land og Folk*, 19. januar 1990
36. "Udtalelse vedrørende situationen i partiet", 13. februar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 17.02. 1990.
37. Udmeldelsesbrev, 17. januar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 27.01.1990
38. "Sejrherre i syv sind", *Land og Folk*, 23. januar 1990
39. "Stormøde for DKPs nye opposition", *Land og Folk*, 20.-21. januar 1990
40. "Stormøde for DKPs nye opposition", *Land og Folk*, 20.-21. januar 1990
41. "Kommunistisk debatforum", *Land og Folk*, 31. januar 1990
42. "Oppositionsforum i DKP", *Land og Folk*, 30. januar 1990
43. Udtalelse fra forretningsudvalget, 5. februar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 17.02.1990
44. Udkast til udtalelse fra Centralkomiteén, 17. februar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 17.02.1990
45. "Udtalelse vedrørende situationen i partiet", 13. februar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 17.02.1990
46. "Med blikket fremad, bagagen i orden og fødderne i dagens danske virkelighed - et diskussionsgrundlag fra Nørrebro Distrikt om fornyelse af DKP", 12. februar 1990, DKPs arkiv, Kasse 110, CK-møde 17.02.1990
47. "Fra gammelt til nyt", *Land og Folk*, 27. februar 1990
48. "Fra gammelt til nyt", *Land og Folk*, 27. februar 1990
49. Michael Kjeldsen: "'Folkets vilje - landets lov'? Om DKP's overgangsprogram og demokratiet", *Fra mellemkrigsstid til efterkrigsstid*, Henrik Dethlefsen og Henrik Lundbak (red.), København: Museum Tusulanums Forlag 1998: 455 ff.
50. "Den umulige reformisme", *Land og Folk*, 08. februar 1990
51. "Fra gammelt til nyt", *Land og Folk*, 27. februar 1990
52. "Splittet DKP til opgør i påsken", *Land og Folk*, 11. april 1990
53. "DKP sløjfer marxismen-leninismen", *Land og Folk*, 17. april 1990; "Total fornyerdominans i ledelsen", *Land og Folk*, 17. april 1990
54. "DKPs splittelse en kendsgerning", *Land og Folk*, 14.-15. april 1990
55. "Fagligt Forum organiserer sig", *Land og Folk*, 24. april 1990; "Kommunistisk Forum ud af DKP", *Land og Folk*, 24. april 1990
56. Beslutningsreferat fra CK-mødet 20.05.90, 20. maj 1990, DKPs arkiv, Kasse 112, CK-møde + distriktformandsmøde 19.-20.05.1990; Forslag til erklæring fra centralko-

miteen, 20. maj 1990, DKPs arkiv, Kasse 112, CK-møde + distriktformandsmøde 19.-20.05.1990

57. Forslag til erklæring fra centralkomiteen, 20. maj 1990, DKPs arkiv, Kasse 112, CK-møde + distriktformandsmøde 19.-20.05.1990

58. Forslag til erklæring fra centralkomiteen, 20. maj 1990, DKPs arkiv, Kasse 112, CK-møde + distriktformandsmøde 19.-20.05.1990

59. Kommunisternes program vedtaget på Danmarks kommunistiske Partis 25. kongres 23.-26. september 1976, <https://www.arbejdmuseet.dk/wp-content/uploads/2016/09/KOMMUNISTERNES.pdf>, 06-04-22

Abstract

Frida Julie Jessen og Lasse Kønig: *The Second Great Split of the DKP, 1985-1990*, 2022:1, pp. 56-78.

In the Easter of 1990 Danish Communist Party (DKP) held their Ordinary 30th Party Congress, where several years of conflict between the members culminated, which would ultimately determine the future of the party. Prior to the congress, two groupings dominated the discussions among DKP's members: the innovators and the conservatives. This challenged the coherency of the party, and the tense situation was not unique within the communist movement at the time. The discussions were rooted in the changes the ideology had gone through internationally with Michail Gorbachev as the front figure. Since Gorbachev's inauguration as leader of the Soviet Union in 1985, he had enrolled several comprehensive reforms and changed his view on socialist democracy. These actions in the Motherland challenged the primary communist principles. Some of the Danish communists believed the political innovation were necessary to ensure the survival of Communism, while other communists believed it was an insult against their fundamental values.

Frida Julie Jessen, Cand.mag., fridajulie@gmail.com
Lasse Kønig, Cand.mag., lassekoenig1@gmail.com